

Мирјана Прокић

КЊИЖЕВНОЈЕЗИЧКО ПРЕВОЂЕЊЕ ИЗ УГЛА ИНТЕРПРЕТАТОРА

Културно-језички посредник

Живим у романском делу Швајцарске већ скоро 22 године и преводилац сам са француског на српско-хрватски и босански језик и обратно у кантону Нешател. У духу ове књиге могла бих рећи да је француски језик мој алтернативни свет и када сам на преводилачком задатку – ја сам глас наших миграната без којег наше културе не би могле да се споразумеју. Прецизније, ја сам као неки медијатор, културно-језички посредник између швајцарских представника власти, социјалног, здравственог и просветног система с једне стране и наших људи који су дошли да живе у кантон Нешател и у коме треба да се што боље интегришу с друге стране.

То значи да ћу се овде осврнути на књигу из угла неког ко најчешће усмено преводи – интерпретира (писмени преводи односе се нпр. на брошуре или на званичне документе), али и као неко ко веома воли књижевност и ко је студирао српски језик и књижевност у Србији, а у Швајцарској руски, француски, енглески и увод у немачки језик и књижевност, али и као неко за кога литерарно превођење није сасвим непознато искуство.

Ретко или никада се даје прилика књижевном преводиоцу да говори о свом послу (Маринковић 79). Због тога сматрам да је збирка текстова наших угледних преводаца коју је уредила Гордана Ђерић „Имитатори гласова, о књижевном превођењу и преводиоцима” озбиљна и нашем друштву потребна књига која би требало да освести, промени и побољша однос према овим језичким професионалцима без којих не бисмо могли да читамо класичну и модерну књижевност и будемо део света. Захваљујући добро осмишљеном упитнику у књизи овом феномену књижевнојезичког посредовања приступа се на истраживачки начин кроз сведочанства 10 наших најистакнутијих преводаца.

Од свих питања, наши преводиоци су у овој књизи највише говорили о самом процесу превођења и то на искрен и понекад духовит начин, као нпр. поредећи превођење са аикидом (Јанковић 181). То ме нарочито дотиче јер у мом случају усменог посредовања, да би се наставио разговор, понекад треба ублажити поруку од пошљаоца ка примаоцу а да се притом не промени смисао.

Сложеност и захтевност преводачке професије

Ми смо више прочитали у нашем животу превода него оригинала (Божовић 121) и зато се књижевни превод јавља као специфична и најважнија форма језика. Превођење је процес који су књижевни преводиоци у овој књизи дефинисали кључним речима попут: преношење, репродуковање, поистовећивање, посредовање, усклађивање, прилагођавање, реконструисање, ре-креирање али и истраживање, стварање, селекција, као и могућност да се играмо.

Све ове речи и изрази указују на велики напор, прегнуће, покушај из дубине бића да се на свом језику пренесу енергија и емоција из језика оригинала. То је вид једне

заумне делатности, јер преводилац својим креативним духом налази начине да преводи непреводиво тако да на крају и немогуће учини могућим. Због тога је узбуђење загарантовано, јер превођење је изазов: уђеш у текст и не знаш шта те чека. Та врста неизвесности постоји и у усменом превођењу са мигрантима: не зна се увек колико ће учесника у разговору бити и да ли ће неко сматрати да им не треба преводилац јер мигрант може говорити у своје име или може користити нпр. „гугл преводилац”.

Превођење је пуно тензије јер, реално гледано, тешко је бити суверен у оба језика. Усклађујући пишчев стил са духом матерњег језика, преводилац мора непрекидно да балансира између тачног смисла и лепоте нађеног израза. Као да је увек на истраживачком задатку у оба језика због чега преводи никад нису дефинитивни. Већ једног превода је двадесетак година (Герзић 135).

Такав је посао интерпретатора: стресан јер током консекутивног превођења треба брзо наћи одговарајућу реч или израз. Интерпретатори у Швајцарској најчешће стичу сертификат где науче да треба поштовати два основна принципа приликом усменог посредовања: тачност (овде су потребни добра меморија, добра припрема у смислу познавања стручних термина и оловка и нотес за хватање белешки као и нових речи и израза) и неутралност (настојање да се више преводи а мање интерпретира). Без обзира на то што интерпретатор нема времена да пронађе најлепша језичка решења већ се као посредник у комуникацији стара да све буде тачно пренесено, он се ипак несвесно потруди да одмах да најбоље и најлепше језичко решење. На крају свог задатка често није задовољан са свим својим заменама, и не може више да поправи своју грешку. Може само да стекне још једно искуство. Ипак, ту нема осећања лепоте о којој причају сви преводиоци у овој књижи, што преводилачку делатност чини посебном.

Књижевно превођење као врста уметности

Новина у овој књизи јесте посматрати процес књижевног превођења као врсту уметности, јер ту као и код писца постоји стваралачко надахнуће и озарење као и „невидљиви помагачи”. Превод није само рационални свесни чин већ у њему учествује и читаво преводиочево биће (Јанковић 191). Тако Никола Бертолино превођење поетског текста сврстава у уметност. Текст поред садржине треба да задржи сјај и лепоту доживљаја и то најбољом комбинацијом речи и израза из свог језика. Песма се не може превести у потпуности јер се поезија у преводу губи (Бертолино 59). Ту заиста превод није никада исти као изворник већ ново, независно дело. Да не би преведена песма била као угашено сунце, потребно је и да превод светли, да задржи сјај и лепоту доживљаја (Бертолино 58). А то је могуће ако се преводац максимално идентификује са ауторовим специфичним стилем с једне стране и својом креативношћу и песничким талентом текст значењски и формално обликује најбољом комбинацијом речи и израза из свог језика с друге стране. Тако добијена песма је на крају увек једна адаптација изворника а не имитација (Бертолино, 61), једно аутономно дело али које мора да прати смисао и набој изворника. Преведени текст је више (ко)ауторско дело и одраз преводиоца него писца оригиналног текста (Герзић 133).

Преводачки порив

Упркос тежини и сложености задатка, као и недовољном вредновању своје професије у друштву, књижевни преводиоци у овој књизи показују да воле свој посао. Сада знам и зашто: преводиочев глас постаје ауторов глас на српском језику и како број преведених књига расте тако се они осећају бољим стручњацима за језик

и савршенијим стилистима. Дело постаје део преводичевог живота и као енигма се стално врти по глави, понекад и у сну (Стакић 111). У том процесу преводилац зато мора да буде вешт и да нађе меру у погледу свог присуства или одсуства у тексту. Владимир Д. Јанковић види решење у једноставности. Усавршавање је поједностављење (Јанковић 196).

Преводилачка метода

Најзначајнији део књиге је о преводилачкој методи која се не састоји само у консултовању речника и претраживању интернета, већ о ширем познавању аутора и његовог дела (Радаковић, 23). Да би преводилац исправно читао изворник потребне су претходно важне припремне радње као што су нпр. упознати се с биографијом аутора, с пишчевим намерама у чину писања, познавати реакције на пишчево дело код критике и публике (тима преводилац има стално на уму и читаоца), читати студије и коментаре који се касније могу унети као фусноте или на крају књиге. Ту спада и распитивање код колега различитих професија. Дигитална технологија не може заменити рад књижевног преводиоца. Може му бити само од велике помоћи. Ипак, све зависи искључиво од његовог талента, од његове маште, интуиције и дара (Јанковић 184). Превод треба и да одстоји јер постоји и друго и треће читање као вид корекције и побољшања квалитета превода.

У мојој пракси усменог превођења корисно је проверити употребу речи и израза код људи којима је француски матерњи језик. За књижевне преводиоце је увек могуће проверити како је неки израз формулисан у неком другом преводу, те је познавање више језика корисно искуство.

Значај преводне књижевности за српски језик

Ова књига показује колико је професија књижевног преводиоца од непроцењивог значаја за наше друштво и језик. Они нам не само отварају врата других култура и другачијих светоназора већ њиховим неограниченим језичким умећем обогаћују наш књижевни језик. Сваки наш превод има потенцијал да неприметно измени матичну књижевну и језичку културу (Божовић 119). Дobar превод са иновативним решењима сви цитирају и тако он постаје трајна културна својина (Маринковић 87).

Предлог – превођење у систему образовања

На крају, важно је истаћи да је за афирмацију ове професије потребно да се са њом читалац систематски упознаје и то кроз школски образовни систем. Тако би се читалац истовремено упознавао с писцем и преводиоцем јер „писац у сваком случају није писао на српском” (Стакић 103). Исто тако изучавање приступа и метода књижевног превођења са разних језика, њихова анализа и критика требало би да постоји као грана на нашим Филолошким факултетима. Будући да је Швајцарска мултикултурална земља у већим градовима као што су Цирих, Женева, Лозана новоотверени су факултети за превођење и интерпретацију док се на студијским групама за компаративну књижевност као есенцијални јавља модул књижевног превођења.

У Швајцарској за интерпретаторе постоје супервизори којима можемо да се обратимо за савет у неким компликованим случајевима, што би било корисно имати у књижевном превођењу нпр. у виду неке заједничке платформе. На једногодишњим састанцима поред статистичког увида у ангажовање на сваком језику, захваљујући разним упитницима и размени искустава бивамо

мотивисани на аутоевалуацију и самим тим на аутокорекцију у пракси.

Преводиоци баш као и писци повезују народе и њихове културе, повећавају свест о припадности свету и помажу да он не буде толико подељен.